

TMK mad.15'in Uygulama Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Yrd. Doç. Dr. İpek YÜCER*

ÖZET

Türk Medeni Kanunu'nun ilgili hükümleri göz önüne alınarak, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin bizzat yaptıkları hukuki işlemlerin geçersizliği ile hangi yaptırımın uygulanması gerektiğinin amaçlandığı ve bu kişilerin yaptıkları işlemlerin hangi nedenlerle geçerli bir hukuki işlem gibi hüküm ve sonuç doğurabileceğinin tespiti, gerek doktrin gerek uygulama için aydınlatılması gereken önemli bir konudur. Bu çalışmada ilgili konu Yargıtay'ın farklı uygulamaları da göz önüne alınarak derinlemesine incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Fiil ehliyeti, ayırt etme gücü, kesin hükümsüzlük, iptal edilebilirlik, zamanaşımı

Evaluation of TCC Art.15 within the Framework of It's Application

ABSTRACT

It is an important issue to be clarified both doctrine and practice that the aim of the sanction "null and void" of transactions which are done by persons who do not have the ability to make fair judgements as well as the determination of reasons that those transactions can be considered valid and enforceable. In this study this issue will be thoroughly examined in consideration of a divergent decision of the Court of Cassation.

Key Words: Capacity to act, power of discernment, nullity, annulability, statute of limitations

---

* Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

GİRİŞ

Fiil ehliyeti; şahsın bizzat kendi fiilleri ile kendi lehine haklar yaratmak, bu hakları sınırlamak veya ortadan kaldırmak, kendi fiilleri ile kendisini borç altına sokmak, kendi fiillerinden sorumlu olmak ve yargılama hukukuna ilişkin işlemleri bizzat yapabilme yetisidir.

Şahısların haklarını kullanabilmesini ve kendi fiilleri ile bizzat borç yaratabilmesini sağlayan bu ehliyetin içeriği, şahısların bizzat hukuki işlemler yapabilme ehliyetini ifade eden hukuki işlem ehliyeti, şahısların hakları üzerinde kendi fiilleri ile doğrudan doğruya etkiler yapabilme iktidarı olan tasarruf ehliyeti, şahısların hukuk kurallarına aykırı fiilleri sonucunda başkalarına verdiği zararlardan bizzat sorumlu tutulabilmesini sağlayan haksız fiil ehliyeti ve şahsın bizzat veya atayacağı vekil aracılığı ile mahkemelerde davacı veya davalı olarak bulunma, yargılama işlemlerini bizzat yapabilme yetisi olan dava ehliyetinden oluşur.

TMK'nın 10.mad.'ne göre; "Ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyeti vardır."

Bu hüküm göz önüne alınarak, fiil ehliyetine sahip olmanın üç şartı olduğu anlaşılır. Bu şartların herhangi birinin yokluğu halinde ise kişiler fiil ehliyetinden yoksun addedilir. Bu şartlardan en önemlisi olan ve kişilerin hukuki işlem yapmaları için olmazsa olmaz niteliğinde bir durumu doğuran şart ise, kişinin ayırt etme gücüne sahip olmasıdır.

Ayırt etme gücüne sahip olmak TMK'nın 13. mad.'sine göre, bir şahsın fiil ve istemlerinin saikini, sonuçlarını, kapsam ve etkilerini seçebilme ve bunlara uygun hareket edebilme yeteneğidir.

Ayırt etme gücünün yokluğu halinde kişiler, fiil ehliyetinin içeriğini oluşturan ehliyetlerden yoksun olurlar. Başka bir deyişle, kendi fiilleri ile kendi haklarını kullanamaz ve borç yaratamazlar. Aksi halde, bu işlemler geçersiz olur.

Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu 1954/22 E., 1955/2 K., 9.3.1955 T.'li kararında; "ipotek göstermek suretiyle borç para almasını konu alan bir sözleşmenin ayırt etme gücüne sahip olmayan bir kişi tarafından yapılması halinde, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişiye borç para veren kişinin alacağını, ancak sözleşmenin teminatı olan ipoteğin tapu sicilden terkinini içeren hükmün kesinleştiği andan itibaren talep edilebileceğini, başka bir deyişle, söz konusu alacak için söz konusu olan zamanaşımı süresinin bu hükmün kesinleşmesi ile işlemeye başlayacağını belirtmiştir."

Ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin yaptıkları hukuki işlemlerin varlığı konusunda, doktrinde yeni ve farklı görüşlerin oluşmasını sağlayan ve söz konusu işlemlere çeşitli nedenlerle mevcudiyet kazandıran, ilgili İçtihadı Birleştirme Kararının incelenmesi açıklanan bu sebeplerle büyük öneme sahiptir.

I. BÖLÜM

TAM EHLİYETSİZLİK

A. TAM EHLİYETSİZLİK KAVRAMI VE TAM EHLİYETSİZLERİN HUKUKİ DURUMU

TMK.'nın 14.mad.'ne göre; "Ayırt etme gücü bulunmayanların, küçüklerin ve kısıtlıların fiil ehliyeti yoktur."

İlgili hüküm göz önüne alınarak, kişinin fiil ve isteklerinin nedenini ve sonuçlarını kavrayıp, bunlara uygun hareket edebilmesi¹ olarak tanımlanan ayırt etme gücünün yokluğu bizi fiil ehliyeti yönünden "tam ehliyetsiz" kategorisi ile karşı karşıya getirmektedir.

Tam ehliyetsiz kişiler kategorisine giren kişilerin kısıtlı olmaması veya ergin olması, ayırt etme gücüne sahip olmadıklarından dolayı bir önem taşımaz. Başka bir deyişle, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişiler, ergin olsalar da veya bir mahkeme kararı ile kısıtlı olmasalar da, bu durum fiil ehliyetsizliklerini etkilemez².

Tam ehliyetsizler fiil ehliyetinden yoksun olmalarından ötürü, fiil ehliyetinin içeriğini oluşturan ehliyetlere de sahip değillerdir. Başka bir deyişle, bu kişiler kendi fiilleri ile kendi leh ve aleyhlerine hiçbir zaman hak ve borçlar yaratamayacakları gibi hukuka aykırı fiilleri ile başkalarına verdikleri zararlardan dolayı kendilerine herhangi bir sorumluluk yükletilemez³.

Bu kişilerin hukuki işlem ehliyeti ve haksız fiil ehliyetleri olmadığı için dava ehliyetleri de yoktur.

Nitekim TMK'nın 15.mad.'ne göre: "Kanunda gösterilen ayırık durumlar

¹ "Ayırt etme gücünün nisbi bir kavram olması kişiye eylem ve işleme göre değişmesi bu yönde en yetkili sağlık kurulundan, özellikle Adli tıp kurumundan rapor alınmasını da gerekli kılmaktadır. Esasen Medeni Kanunun 409/2 maddesi akıl hastalığı veya akıl zayıflığının bilirkişi raporu ile belirleneceğini öngörmüştür. Ayrıca; uygulamada ve öğretide "müris muvazaası" olarak tanımlanan muvazaası, niteliği itibarıyla nisbi (mevsuf-vasıflı) muvazaası türüdür. Söz konusu muvazaada miras bırakan gerçek-ten sözleşme yapmak ve tapulu taşınmazını devretmek istemektedir. Ancak mirasçısını miras hakkından yoksun bırakmak için esas amacını gizleyerek, gerçekte bağışlamak istediği tapulu taşınmazını, tapuda yaptığı resmi sözleşmede iradesini satış veya ölünceye kadar bakma sözleşmesi doğrultusunda açıklamak suretiyle devretmektedir. İlaveten; Tenkis (indirim) davası, miras bırakanın saklı payları zedeleyen ölüme bağlı veya sağlar arası kazandırmaların (tebberru) yasal sınıra çekilmesini amaçlayan, öncesine etkili, yenilik doğurucu (inşai) davalardandır. Tenkis davasının dinlenebilmesi için öncelikli koşul; miras bırakanın ölüme bağlı veya sağlar arası bir kazandırma işlemi ile saklı pay sahiplerinin haklarını zedelemiş olmasıdır. Saklı payların zedelendiğinden söz edilmesi ise kazandırma konusu tereke ile kazandırma (temlik) dışı terekenin tümü ile bilinmesiyle mümkündür. Tereke miras bırakanın ölüm tarihinde bırakmış olduğu mameleki kıymetler ile, iadeye ve tenkise tabi olarak yaptığı kazandırmalardır. Bunlar terekenin aktifini oluşturur. Hal böyle olunca; öncelikle ehliyetsizlik konusunun araştırılıp sonucuna bağlanması, miras bırakanın ehliyetsiz olmadığı anlaşıldığı takdirde, yukarıdaki ilke ve olgulara göre müris muvazaası ve tenkis hukuksal nedenlerinin oluşup oluşmadığının incelenmesi ve sonucuna göre bir karar verilmesi gerekir." 17.04.2003 3863/4604 Yargıtay 1. HD, Ayrıntılı bilgi için bkz.; kazancı.com.tr.

² VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet, Türk Medeni Hukuku (Şahsın Hukuku), I.Cilt, 2.Cüz, İstanbul 1960, s. 64.

³ AKİPEK, Jale/AKİPEK/AKINTÜRK/KARAMAN, Turgut/KARAMAN, Derya: Türk Medeni Hukuku (Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku), I.Cilt, 10.Bası, İstanbul 2013, s. 303.; VELİDEDEOĞLU, s. 63.; SAYMEN, Ferit H.: Türk Medeni Hukuku (Şahsın Hukuku), II.Cilt, İstanbul 1948, s. 111.

saklı kalmak üzere, ayırt etme gücü bulunmayan kimsenin fiilleri hukukî sonuç doğurmaz.”

TMK'nın 15.mad'ne aykırı olarak tam ehliyetsiz kişinin kendi fiilleri ile kendi leh veya aleyhine hak veya borçlar yaratmaya teşebbüs niteliğinde bir hukuki işlem yapması halinde, bu işlemin tabi olacağı yaptırım Kanunun ifadesi göz önüne alınarak kesin hükümsüzlüktür. Fakat doktrinde bir görüş, bu durumlarda iptal edilebilirlik yaptırımının söz konusu olması gerektiğini, zira bazı işlemlerin tam ehliyetsiz lehine sonuç doğurması halinde bu işlemleri kesin hükümsüzlük yaptırımı ile geçersiz saymanın, tam ehliyetsiz kişilerin aleyhine olacağını savunmaktadırlar⁴.

TMK'nın 15.mad.'si “kanundaki durumlar saklı kalmak üzere” tabiri ile, ilgili maddenin istisnaları olduğunu ifade etmiştir. Bu istisnaların söz konusu olması halinde tam ehliyetsiz kişilerin işlemleri ancak bir mahkeme kararı ile ortadan kaldırılabılır, bu şekilde geçersiz olana kadar hüküm ve sonuçlarını doğurur. Bunlar genel olarak şöyle sıralanabilir;

- Tam ehliyetsizlerin evlenmeleri halinde, bu evlilik iptal davasına kadar geçerli olur. Bu evlilikle doğan çocuklar evlilik içinde doğmuş sayılır.(TMK'nın 145.mad.)

- Tam ehliyetsizlerin yaptıkları ölüme bağlı tasarrufların iptalini ancak mirasçılar ve vasiyet alacaklıları isteyebilir⁵. (TMK'nın 537.mad.)

- Hastalık veya yaş küçüklüğü gibi fizyolojik nedenlerden dolayı ayırt etme gücüne sahip olmayan kişiler, hakkaniyet gerektiriyorsa haksız fiillerinden dolayı sorumlu olurlar. Ayrıca geçici olarak ayırt etme gücünden mahrum olanlar da kusursuzluklarını ispat edene kadar bundan sorumlu olurlar. (TBK'nın 54.mad.)

Öte yandan doktrinde hakim olan fikre göre, tam ehliyetsiz kişiler kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların bazılarında sahip olabilirler. Burada ölçü, ayırt etme gücünün o hakka sahip olmak için şart kılınmamış olmasıdır. Bu durumda, tam ehliyetsiz kişi bu hakka sahip olur, bundan yararlanır ve temsil yoluyla bu hakkını kullanabilir⁶.

⁴ AKİPEK/AKINTÜRK/KARAMAN, s. 308-309.; VELİDEDEOĞLU, s. 65.; EGGER/ ÇERNİS: İsviçre Medeni Kanunu Şerhi, Giriş ve Kişinin Hukuku, Ankara 1947, md. 18, s. 194.

⁵ “Somut olayda kök muris, şahsa sıkı sıkıya bağlı olan evlatlık sözleşmesi yaptığı tarihte temyiz kudretini ortadan kaldıracak nitelikte akıl hastası olduğuna, böylece evlatlık sözleşmesi iptal edilerek karar temyiz aşamasından da geçip kesinleştiğine ve ayrıca evlatlık adına vekalet kullanarak sözleşmenin yapılmasını (eşi olması nedeniyle murisin akıl hastası olduğunu da bilen) davalının sağladığı gözetildiğinde, iyiniyet savunmasının dinlenemeyeceği, böylece evlatlık sözleşmesinin yapıldığı tarihten itibaren geçersiz olduğu, murisin ölümü ile mirasçı olan davacının dava konusu taşınmazda iştirak halinde malik olup istem tarihi (ihtarname tebliği 28.12.1995) itibariyle ecrimisile hükmedilmesi gerektiği gözetilmeden, delillerin yanlışlığı değerlendirilmesi sonucu, yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir.” 16.12.2003, 14447/14412 Yargıtay 3. HD.; Ayrıntılı bilgi için bkz.; kazancı.com.tr.

⁶ AKİPEK/AKINTÜRK/KARAMAN, s. 316.

B. MEDENİ KANUN'UN 15.MADDESİNE AYKIRILIK HALİNDE SÖZ KONUSU OLACAK YAPTIRIM

TMK'nın 15. mad.'ne göre, ayırt etme gücüne haiz olmayan kişilerin filleri hukuki sonuç doğurmaz. Bu hüküm ile kastedilen yaptırımın ne olduğu konusunda doktrinde iki farklı görüşle karşılaşılır. Bu iki görüş, hükümsüzlük yaptırımının niteliği hakkındaki görüş ayrılığına dayanır. Bu nedenle, hükümsüzlük yaptırımı hakkında mevcut olan görüşlerin incelenmesi ile TMK'nın 15.mad.'ne aykırılık halinde hangi yaptırımın uygulanması gerektiğini tespit etmek icap eder.

Klasik görüş olarak adlandırılan ilk görüşe göre; kesin hükümsüzlük, varlığı ve geçerliliği için kanunun gerekli gördüğü unsurları kendisinde barındırmayan hukuki işlemlere uygulanabilecek olan yaptırım türüdür. Bu nedenle varlığı için kanunda düzenlenen gerekli unsurların yokluğu halinde hukuki işlem hiç doğmamış olduğundan, geçerlilik unsurlarının yokluğu veya eksikliği halinde ise hukuki işlemin sakat olduğundan bahsedilir⁷. Bu görüşe göre, hükümsüzlük hukuki işlemin bizzat kendisine etki ederek, onu tamamen ortadan kaldırır. Söz konusu işlem her ne olursa olsun hiçbir hüküm ve sonuç doğurmaz. İptal edilebilirlik yaptırımının uygulandığı hallerde ise, hukuki işlem sakat olmasına rağmen mevcuttur ve bu sakatlığın ileri sürülmemesi veya belirli bir zamanın geçmesi ile geçerli bir işlem vasfını kazanır⁸.

Klasik görüşten hareketle, TMK'nın 15.mad.'ne aykırılık halinde ayırt etme gücüne sahip olmayan kişinin yaptığı hukuki işlemin kesin hükümsüzlük yaptırımına tabi olduğundan söz edilir. Bunu savunanlara göre; TMK'nın ilgili maddesinde düzenlenen hükmün amacı, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişileri korumaktır. Zira ayırt etme gücüne sahip olmayan kişi fiil ve eylemlerinin neden ve sonuç ilişkisini kurabilecek ve hatta söz konusu işlemin kendisine zarar verip veremeyeceği ayrımını yapabilecek akli melekelerle sahip olmadığından dolayı onları gözetmektir. Öte yandan, ayırt etme gücünden mahrum olan kişilerin yaptıkları hukuki işlemler kanundaki istisnalar dışında kanuni temsilcilerinin onay (icazet) vermesi ile dahi geçerlilik kazanamayacağı kuşkusuz olduğundan, burada uygulanması gereken yaptırım türü mutlak kesin hükümsüzlük olmalıdır. Nitekim onay ancak mevcut olan bir hukuki işlem için verilir. Ayırt etme gücüne sahip olmayan bir kişinin yaptığı bir hukuki işlemin kanuni temsilcisinin onayı ile dahi geçerli hale gelememesi gerçeği, söz konusu hukuki işlemin yapıldığı andan itibaren geçersiz olduğunu, başka bir deyişle kesin hükümsüzlük yaptırımına tabi olduğunu gösterir⁹.

⁷ GÜRAL, Jale: Hükümsüzlük Nazariyeleri Karşısında Türk Medeni Kanununun Sistemi, Ankara 1953, s. 32.

⁸ GÜRAL, s. 32; SAYMEN, Ferit H./ ELBİR: Türk Borçlar Hukuku, s. 107.

⁹ ARAL, Fahrettin: Temyiz Kudretinden Mahrum Şahısların Hukuki Sorumluluğu, (BATİDER, Yıl: 1980, Cilt: 10, s. 732-755.), s. 746.; SAYMEN, s. 112; BERKİ, Şakir: Medeni Hukuk, Ankara 1969, s. 50.; DURAL, Mustafa: Türk Medeni Hukukunda Gerçek Kişiler, İstanbul 1977, s. 74; OĞUZOĞLU, Cahit H.: Medeni Hukuk, Ankara 1963, s. 259.; ÖZTAN, Bilge: Medeni Hukukun Temel Kavramları, 24.Bası, Ankara 2006, s. 258; TANDOĞAN, Haluk: Temyiz Kudretinden Mahrum Olan Bir Kimse Tarafından Yapılan Hukuki Muameleler ve Üçüncü Şahısların Korunması, (AÜHF 40.Yıl Armağanı, s. 485-495), Ankara 1966, s. 488; v. TUHR: Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrechts, Tübingen 1924, s. 188.

Modern görüş olarak adlandırılan diğer görüşe göre ise; hükümsüzlük yaptırımının doğrudan hukuki işleme etki ettiğini savunan klasik görüş kabul edilemez. Zira, bu durumda hukuki işlem bütün asli ve tali hükümleri ile ortadan kalkar ki, bunun yokluk yaptırımı ile bir farkı kalmaz. Oysaki hukuki işlemin ayrı ayrı bazı hükümlerine tesir eden bir hükümsüzlük anlayışı, hukuki işlemin bir maddi olay olarak varlığına etki etmediği gibi, bazı durumlarda asli ve tali hükümlerinin bazılarının hüküm ve sonuç doğurmasına da engel olmaz¹⁰. Bu görüşü savunanlara göre; hükümsüzlük yaptırımının derecesi kanun koyucunun o hükmü düzenlemesindeki amacı ilkesine göre belirlenir. Başka bir deyişle, kanunun çeşitli maddelerinde kullanılan “kesin hükümsüzlük, batıl” terimleri, kanun koyucunun, o hükmü koymasındaki amacının tüm kanunun yorumlanması suretiyle tespit edilmesi ile değerlendirilmelidir. Bu değerlendirme ile de ilgili hukuki işlemin tabi olduğu hükümsüzlük yaptırımının derecesi belirlenmelidir¹¹.

Söz konusu modern görüşten esinlenilerek doktrinde bazı yazarlar, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin yaptıkları her hukuki işlemin kesin hükümsüzlük yaptırımına tabi olması fikrine katılmamaktadırlar. Bunu savunanlara göre; TMK'nın 15.mad.'nin amacı, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişileri korumaktır. Bu kişilerin yaptıkları her hukuki işlemi kesin hükümsüzlük yaptırımına tabi tutmak, söz konusu hükmün lafzına ve ruhuna aykırılık teşkil eder. Zira, ilgili maddede, bu kişilerin yaptıkları hukuki işlemlerin kesin hükümsüzlük yaptırımına tabi olacağından bahsedilmemektedir. Bu nedenle, bu kişilerin yaptıkları hukuki işlemler her somut olaya göre değerlendirilmeli ve buna göre uygun görülen yaptırım uygulanmalıdır. Buna da ancak, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin menfaatlerinin somut olayda mevcut olup olmamasına göre karar verilmelidir¹². Bu açıklanan görüş çerçevesinde doktrinde bir görüş; ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin yaptıkları işlemlerin her somut olaya göre değerlendirilmesi gerektiğinden iptal edilebilirlik yaptırımına tabi olması gerektiğini savunmaktadır¹³.

II. BÖLÜM

KARARIN İNCELENMESİ

A. MEDENİ KANUN'UN 2. MADDESİ ÇERÇEVESİNDE

İlgili İçtihatı Birleştirme Kararının gerekçesi TMK'nın 2. mad.'si göz önüne alınarak şu şekilde ifade edilmiştir: “*Yukarıda hülasa edilen ve sureti umumiyede doğru olan fikir ve mutalaa hadisenin arzettiği hususiyet dolayısıyla genel kurul ekseriyetince isabetli görülmemiştir. Şöyle ki; Medeni Kanunun (Mümeyyiz olmayan şahsın tasarrufu hukuki bir hüküm ifade etmez. Kanunda muayyen istisnalar bakidir.) hükmünü ihtiva eden onbeşinci maddesini mutlak surette yani mümeyyiz olmayanın yaptığı her hangi bir hareketin hukuken hiç bir netice*

¹⁰ GÜRAL, s. 93.

¹¹ GÜRAL, s. 95.; EGGER/ÇERNİS, (Aile Hukuku), s. 194.

¹² EGGER: Die Rechtsgeschäfte urteilsunfähiger Personen, Zürcher festschrift für G.Cohn, 1915, Çeviren: ÇAĞA, Tahir: Gayri mümeyyizlerin Hukuki Muameleleri, (Adalet Dergisi 1940, s. 123-133.), s. 123.

¹³ AKİPEK/AKINTÜRK/KARAMAN, s. 309; VELİDEDEOĞLU, s. 65.; GÜRAL, s. 170.

doğuramayacağı şeklinde tefsir etmek doğru olmaz. Çünkü Medeni Kanunumuzun birinci maddesine göre kanunun tefsirinde lafzı kadar ruhu da esas teşkil eder. Her hükmün lafzı ruhu ile kontrol edilmek gerekir. Medeni Kanunun onbeşinci maddesindeki hükmün vazında asıl gaye ve maksadın Medeni hakları kullanmaktan gayri mümeyyizlik sebebiyle mahrum olan kimselerin korunması olduğu meydandadır (Zürih şerhi tercümesi şahsın hukuku madde-Onsekiz No: Onüç) şu halde bu kanun hükmünü, sevk gayesine münafi olarak, mümeyyiz olmayanın aleyhine tefsir etmek, mesela, mümeyyiz olmayan kimsenin alacağını temin etmek için yapılmış kefalet veya mümeyyiz olmayan kimseye yapılan hibeyi muteber saymak bu gayenin dışında kalan neticeler olacaktır. Bundan başka, mümeyyiz olmayan kimsenin yaptığı bir iş akti, batıl sayıldığı takdirde işveren, yalnız mamelekinde husule gelen zenginleşmeden dolayı bir miktar para verecek, mukavele edilen ücretle mülzem bulunmayacaktır. Ayrıca bu kimseyi, işi akti hükümsüz olduğundan- İşçi Sigortalarından ve işçiyi koruyan diğer kanun hükümlerinden istifade ettirmemek vaziyeti hasıl olacaktır. Keza mümeyyiz olmayan bir kimsenin satın aldığı piyango biletine ikramiye isabet etse, satış hükümsüz olduğu için, ikramiyenin de kendisine ait olmaması nitecesine varmak icabedecektir. Görülüyor ki, onbeşinci maddenin mümeyyiz olmayan kimse aleyhine olarak dermeyan edilmesi, bu hükmün konması maksadına aykırı ve adil olmayan neticeler doğurmaktadır.

Onbeşinci maddenin, mümeyyiz olmayan kimse tarafından, diğer taraf aleyhine dermeyan edilmesi de hal ve şartlara göre hüsnüniyet esaslarına aykırı bir durum mahiyeti arz edebilir. Filhakika mümeyyiz olmayan kimse temyiz kudretine sahip olsa idi aynı suretle hareket edecek yani normal zekalı bir insan dahi aynı tarzda muamelede bulunacak idi ise, temyiz kudretinden mahrum olduğunu ileri sürerek muamelenin hükümsüzlüğünü dermeyan edememelidir. Aksi takdirde temyiz kudretinden mahrumiyet, hukuki muameleatta gerekli emniyeti ihlale müncer olacak bir teşevvüş ve istikrarsızlık amili mahiyetini alır ki, bunu tecvize imkan yoktur. Zira her türlü sübjektif hakkın kullanılmasını objektif hüsnüniyet prensiplerinin, yani cemiyette hakim olan dürüstlük kaidelerinin murakabesi altına vazeden Medeni Kanunun ikinci maddesi buna manidir. Nitekim mümeyyiz olmayan kimsenin tasarrufunun hukuken hüküm ifade etmeyeceği kaidelerini vazeden onbeşinci maddenin ikinci fıkrasıyla mahfuz tutulan istisnalar arasında ikinci maddede ifade edilen etmeyeceği kaidelerini vazeden onbeşinci maddenin ikinci fıkrasıyla mahfuz tutulan istisnalar arasında ikinci maddede ifade edilen objektif hüsnü niyet esasına aykırılık hali de mevcuttur. Başka tabirle mümeyyiz olmayan tarafından hukuki muamelenin hükümsüzlüğü iddiası objektif hüsnüniyet kaidelerine aykırı olduğu takdirde dinlenmez, zira bir hakkın suistimali durumuna girer ve kanuni himayeden mahrum olur. Nitekim borçlunun hileli bir hareket tarzı ile alacaklı hakkını vaktinde dermeyan etmekten alıkoymuş olduğu hallerde zamanaşımı veya hakkın sükutu iddiasında bulunamayacağı İşviçrede Doktrin ve Mahkeme içtihatları tarafından kabul edildiği gibi ezcümle babalık davasına müteallik hak sükutu süresi bakımından Temyiz Mahkemesince de kabul

edilmiştir.”

TMK'nın 2. mad.'ne göre: "Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır. Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz."

Doktrinde hakim olan görüşe göre; her ne kadar TMK'nın 15. mad.'de düzenlenen hüküm ayırt etme gücüne sahip olmayan kişileri koruma amacını taşısa da, ilgili maddede "kanundan doğan istisnalar saklıdır" ifadesi de ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin yaptıkları hukuki işlemlerin geleceğinin belirlenmesinde göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle, hukukun genel kuralı olan ve her somut olayda uygulanması gereken dürüstlük kuralı ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin yaptıkları hukuki işlemler için de gözden uzak tutulmamalı, hatta bu kural TMK'nın 15. mad.'nin hüküm altına aldığı geçersizlik yaptırımının bir istisnası niteliğinde anlaşılmalıdır¹⁴.

Söz konusu görüşü savunanlara göre, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin yaptıkları hukuki işlemlere dürüstlük kuralının etkisi çift yönlüdür. Bir yönü ile ayırt etme gücüne sahip olmayan kişiyi korurken diğer yönü ile ayırt etme gücüne sahip olmayan kişi ile bir hukuki işlem ilişkisini giren tarafı korur. Nitekim, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişi ile hukuki işlem yapmış olan tarafın, söz konusu hukuki işlemin geçersizliğini ileri sürebilme hakkının sınırı TMK'nın 2. mad. ile belirlenir. Bu hakkın ileri sürülmesinin dürüstlük kuralına aykırılık teşkil ettiği hallerde, bu durum hakkın kötüye kullanılması çerçevesinde değerlendirilerek, TMK'nın 15.mad.'ne rağmen hukuki işlem geçerli bir hukuki işlem gibi hüküm ve sonuç doğurur. Öte yandan, ayırt etme gücüne sahip olmayan bir kişi ile hukuki işlem yapan kişinin, onun ayırt etme gücüne sahip olmadığını bilmemesi ya da bilebilecek durumda olmamasının¹⁵, söz konusu hukuki işleme geçerlilik kazandırmayacağı kuralı ise TMK'nın 3.mad.'de düzenlenen subjektif iyiniyet prensibinden kaynaklanmaktadır¹⁶. Bu durum TMK'nın 2. mad.'nin TMK'nın 15.mad.'ne etkisi ile karıştırılmamalıdır. Dürüstlük kuralı ile TMK'nın 15.mad.'ne getirilen istisnai durumun diğer yönü ise ayırt etme gücüne sahip olmayan kişi ile hukuki işlem ilişkisine girmiş olan tarafı korur. Zira, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişi tarafından yapılmış olan hukuki işlemin hüküm ve sonuçları, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişinin menfaatlerini olumsuz olarak etkilemiyorsa ve aynı şartlar altında ayırt etme gücüne sahip bir kişinin yaptığı hukuki işlemlerden farksız bir nitelik arz ediyorsa, TMK'nın 15.mad.'den ayrı

¹⁴ AKİPEK/AKINTÜRK/KARAMAN, s. 314.; DURAL(Gerçek Kişiler), s. 79; ÖZTAN, s. 260; SAYMEN (Medeni Hukuk), s. 112; VELİDEDEOĞLU, s. 71.; DURAL, Mustafa: Türk Özel Hukuku (Kişiler Hukuku), İstanbul 2002, s. 66; TEKİNAY, Sulhi Selahattin/ AKMAN, Sermet/ BURCUOĞLU, Haluk/ ALTOP, Atilla: Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Bası, İstanbul 1993, s. 385; EGGER/ÇERNİS, s. 194, ARAL, s. 748-749; EGGER, s. 133.

¹⁵ "Bir tasarruf zamanında temyiz (ayırtım) gücünden yoksun olduğu anlaşılan kişinin o tasarrufun hüküm taşımayacağı iddiasının kabulü için bunu dava eden vasiye bundan başka diğer tarafın kötü niyetini dahi kanıtlama yükü yüklenemez." Ayrıntılı bilgi için TBKz.; 11.6.1941 tarihli 4/21 Y İ B K Hukuk bölümü., <http://www.tuerkei-recht.de/ZGB%20tuerk%20Alp.pdf>.

¹⁶ DURAL(Gerçek Kişiler), s. 75., TANDOĞAN, s. 491.

olarak, bu işlemler geçerli bir hukuki işlem gibi hüküm ve sonuç doğururlar¹⁷.

Bu açıklamalar çerçevesinde, söz konusu içtihadı birleştirme kararı incelendiğinde, ayırt etme gücüne sahip olmayan bir kişinin tüketim öduncü (karz) sözleşmesi yoluyla borç para alması ve bunun karşılığında teminat olarak ipotek göstermesini konu alan hukuki işlemde doğan alacağın tabi olduğu zamanaşımı süresinin, ipoteğin terkinin içeren hükmün kesinleşmesinden itibaren işlemeye başlaması gerektiğinin gerekçesinde, yukarıda da belirtildiği gibi dürüstlük kuralının işleme etkisi görülür. Nitekim, söz konusu hukuki işlemin yapılması ile ipoteğin terkinine ilişkin hükmün kesinleşmesi arasındaki sürede işlemin geçerli bir işlem gibi hüküm ve sonuç doğurduğu anlaşılmaktadır. Ancak, kararda TMK'nın 15.mad.'ne istisna teşkil eden dürüstlük kuralının somut olayda hangi yönü ile kullanılmasının gerektiği açıklanmamıştır. Karardan edindiğim kanaate göre, ayırt etme gücüne sahip olmayan bir kişinin yaptığı hukuki işlem ile borç para almasının sonucunda teminat gösterilerek ipotek temin edilmesinin ve bu işlemin TMK'nın 15.mad.'ne göre baştan itibaren geçersiz olması gerekirken, hukuki işleme bağlı olan zamanaşımı süresinin mahkeme hükmünün kesinleşmesi ile başlamasının öngörülmesi, tamamen ayırt etme gücüne sahip olmayan kişi ile hukuki işlem ilişkisine girmiş olan tarafın menfaatlerinin zarar görmemesine yöneliktir. Zira daha önce de ifade ettiğimiz gibi dürüstlük kuralı çerçevesinde ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin yaptıkları her işlem baştan itibaren geçersiz sayılmamalıdır. Söz konusu işlem ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin menfaatlerini olumsuz olarak etkilemiyorsa ve ayırt etme gücüne sahip bir kişi de aynen böyle davranırdı denilebiliyorsa bu işlemi baştan itibaren geçersiz saymak TMK'nın 2. mad. anlamında hakkın kötüye kullanılmasına neden olur. Bu kararda da, kanımca gerek dürüstlük kuralı çerçevesinde, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişinin menfaatleri etkilenmediğinden dolayı, gerekse ayırt etme gücüne sahip olmayan kişi ile hukuki işlem ilişkisine girmiş olan tarafı korumak amacıyla işlem mahkeme hükmünün kesinleşmesine kadar geçerli sayılmıştır. Çünkü önce ayırt etme gücüne sahip olmayan kişinin yaptığı tüketim öduncü sözleşmesi, her ne kadar dürüstlük kuralına tabi olarak geçerli bir hukuki işlem gibi hüküm ve sonuç doğursa da, buna bağlı olarak verilen ve borcun teminatını oluşturan ipotek işlemi baştan itibaren geçersizdir. Bu nedenle kanaatimce, karara konu olan olayda ayırt etme gücüne sahip olmayan kişinin menfaati hiçbir şekilde zarar görmemektedir. İlgili işleme bağlı olan zamanaşımı süresinin sözleşmenin yapıldığı andan değil de, ipoteğin terkinine ilişkin mahkeme kararının kesinleşmesinden itibaren başlamasının amacı, TMK'nın 2. mad.'si göz önüne alınarak, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişi ile hukuki işlem ilişkisine girmiş olan tarafın işlemde doğan alacağının talep hakkının zamanaşımına uğramasını engellemeye yöneliktir. Böylece, TMK'nın 15.mad.'den ayrı olarak, her iki tarafın da dürüstlük kuralı

¹⁷“Temyiz kudreti yoksunu olan davacının tasarruflarının hukuki bir hüküm ifade etmeyeceği, yapılan hukuki işlemin mutlak kesin hükümsüzlük nedeni ile geçersizliği kabul edilmiş ise mümeyyiz olmayanın yaptığı işlemin hukuken hiçbir sonuç doğurmayacağı iddiasının hal ve koşullara göre iyiniyet esaslarına da aykırılık oluşturması gerekir. Mümeyyiz olmayan kimsenin temyiz kudretine sahip olsa idi aynı suretle hareket edecek ise, temyiz kudretinden yoksun olduğunu ileri sürememesi gerekir.” 17.06.2003 749/ 6491 Yargıtay 11.HD; Ayrıntılı bilgi için bkz.; kazancı.com.tr.

çerçevesinde menfaatleri dengelenmektedir.

B. MEDENİ KANUN'UN 15. MADDESİ ÇERÇEVESİNDE

İlgili İçtihatı Birleştirme Kararının gerekçesinde TMK'nın 15.mad.'de belirtilen geçersizlik yaptırımının derecesi şu ifadelerle belirtilmiştir: “Durum, mukayeseli hukuk noktasından da, incelendiği zaman mümeyyiz olmayan kimsenin hukuki tasarrufunun hüküm ifade etmeyeceği hakkındaki esasın, bütün kanunlarca kabul edilmiş bir nevi tabii, zaruri hukuk kaidesi olmadığı görülür. Nitekim İngiliz hukuku akıl hastalarının hukuki muamelelerinin yalnız nisbi kesin hükümsüzlükle malul olduğu kabul eder; ancak akıl hastası kendi durumunun karşı tarafça bilindiğini veya bilinmesi icabettiğini, yani karşı tarafın suinietli bulunduğunu ispat etmelidir. Fransız hukukunda da mümeyyiz olmayanın hareket tarzının hüküm ifade etmemesi kaidesi ehemmiyetli tahditleri maruzdur.

Nazariyata gelince; Bazı müelliflerimiz ve yabancı müelliflerden bilhassa Egger ile bu müellif tarafından zikredilen diğer müellifler Medeni Kanunumuzun onbeşinci maddesinin gayesine göre tefsirine (gaitefsir) taraflar görünmektedirler. Bu itibarla Medeni Kanununun birinci maddesinin ikinci fıkrasına göre mahkemelerin ilmi ve kazai içtihatlardan istifade etmesi hususundaki işaretine uygun olarak yapılan bu inceleme dahi ekseriyetin görüşünü teyit eder mahiyette bulunmaktadır.”

Daha önce de ayrıntılı olarak açıkladığımız gibi doktrinde TMK'nın 15. mad.'ne aykırılık halinde hükümsüzlük yaptırımının hangi derecesinin uygulanması gerektiği konusu tartışmalıdır. Klasik görüş olarak adlandırılan görüşü savunanlara göre¹⁸; ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin yaptıkları hukuki işlemler “ kesin hükümsüzlük” yaptırımına tabidir. Bunun sonucu olarak, baştan itibaren hüküm ve sonuç doğurmazlar. Bu nedenle kesin hükümsüzlük zamanla ortadan kalkmaz, tarafların icazet ve onamı ile veya edimlerin ifası ile geçerlik kazanmaz. Kesin hükümsüzlük, geçersizlik sonuçlarını kendiliğinden doğurduğu için bir sözleşmenin sonuçlarını dava etmeye gerek yoktur. Ancak, ilgili taraf isterse sözleşmenin kesin hükümsüzlüğünün tespiti için dava açabilir. Kesin hükümsüzlük herkes tarafından ileri sürülebilirler, ifa edilmiş edimler söz konusu ise bunların iadesi sebepsiz zenginleşme veya mülkiyet davası ile talep edilebilir. Nitekim, aynı haklarda ifa gerçekleşse bile tasarruf işlemi borçlandırıcı işlemin kesin hükümsüzlükten dolayı geçersiz olacağı için eski malik istihkak davası veya tapu kütüğünün düzeltilmesi davası açabilir¹⁹.

Modern görüş olarak adlandırılan görüşü savunanlara göre ise, TMK'nın 15.mad.'ne aykırılık halinde iptal edilebilirlik yaptırımı uygulanmalıdır. Bunun

¹⁸ AKİPEK/AKINTÜRK/KARAMAN, s. 306-307.; DURAL(Gerçek Kişiler), s. 74.; ÖZTAN, s. 260.; SAYMEN (Medeni Hukuk), s. 112.; BERKİ, s. 50.; OĞUZOĞLU, s. 259.; ÖZTAN, s. 258.; TEKİNAY/ AKMAN/ BURCUOĞLU/ ALTOP, s. 385.

¹⁹ EREN, Fikret; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 8. Bası, İstanbul 2003, s. 334-335.; KILIÇOĞLU, Ahmet; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 10. Bası, Ankara 2012, s. 85.; TEKİNAY/ AKMAN/ BURCUOĞLU/ ALTOP, s. 382.

sonucu olarak da bu hukuki işlemler baştan itibaren hüküm ve sonuçlarını doğururlar. Ancak, iptal hakkına sahip olan kişi söz konusu hukuki işlemi baştan itibaren tüm hüküm ve sonuçları ile beraber, geçmişe etkili olarak ortadan kaldıracaktır. İptal hakkına sahip kişinin bu hakkını kullanmasına kadar geçen sürede, söz konusu işlem “askıda geçerlilik” durumunda kalır. İptal hakkının ileri sürülmesi kesin hükümsüzlük yaptırımından farklı olarak belirli bir süre ile sınırlıdır. İptal hakkı ya ilgilinin irade beyanı ile ya da dava yoluyla kullanılır. İptal edilen hukuki işlem sonucunda ifa edilen edimler yine istihkak davası veya sebepsiz zenginleşme davası ile geri istenebilir. Zira, iptal hakkının dava ile kullanılması halinde tespit hükmü ile beraber ifa edilen edimlerin iadesini teşkil eden eda hükmü de talep edilebilir²⁰.

İlgili İçtihadı Birleştirme Kararında, somut olayla ilgili olarak TMK'nın 15.mad.'ne aykırılık halinde uygulanması gereken yaptırımın diğer hukuk sistemleri de örnek gösterilerek iptal edilebilirlik olması gerektiği vurgulanmıştır. Ancak, karara konu olan olayda, dürüstlük kuralına göre işlemin kesin hükümsüzlüğünün herhangi bir derecesine maruz kalmaksızın geçerli olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Zira, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişi tarafından yapılan bir hukuki işlemin TMK'nın 15.mad.'nin istisnası olarak dürüstlük kuralına göre geçerli olması durumu ile TMK'nın 15.mad.'de belirtilen yaptırımın iptal edilebilirlik olması gerektiği konusu birbirinden tamamen farklı hallerdir. Somut olayda, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişi ile hukuki işlem ilişkisine girmiş olan tarafı korumak için, söz konusu işleme bağlı olan zamanaşımı süresinin ipoteğin terkinine ilişkin hükmün kesinleşmesinden sonra işlemeye başlamasının sonucunda karşı tarafın alacağını talep etme hakkının kuvvetlendirilmesi, TMK'nın 15.mad.'de belirtilen “geçersizlik” teriminin iptal edilebilirlik olarak yorumlanması ve ipoteğin terkinin aynı zamanda işlemin iptalini tespit eden hükmü içermesinden ziyade, somut olayda dürüstlük kuralı çerçevesinde işlemin baştan itibaren geçerli olarak hüküm ve sonuç doğurması ile ilgilidir. Nitekim, sonradan kanuni temsilcinin icazeti ile dahi geçerlilik kazanamayacak olan bir hukuki işlemin hukuki sebepten yoksun olmasından dolayı iptal edilebilmesi söz konusu olmamalıdır. Kanaatimce TMK'nın 15.mad.'ne aykırılık halinde kanunda saklı olan istisnalar dışında, uygu-

²⁰ EREN, s. 343-344.; KILIÇOĞLU, s. 62.; TEKİNAY/ AKMAN/ BURCUOĞLU/ ALTOP, s. 382.

²¹ “Somut olayda davacının 1.10.2001 tarihli vekaletname ile kızını her türlü tasarrufi işlemde bulunma ve tevkil yetkisi de vererek vekil tayin ettiği, kızının bu vekaletle dayanarak 1.10.2001 tarihinde ilgili avukatı kendisine verilen tüm yetkileri kapsayacak şekilde tevkil ettiği, bir gün sonra 2.10.2001 tarihinde davalının Zeytinburnu 2. İcra Müdürlüğünün 2001/2789 sayılı dosyasında her hangi bir belgeye dayanmaksızın davacı hakkında 600.000.000.000 TL. üzerinden icra takibi yaptığı, borçlu vekili olarak ilgili avukatı gösterdiği, aynı gün ilgili avukatın borçlu vekili olarak icra dosyasında vekaletnamesindeki yetkilere dayanarak, ödeme emrini tebellüğ ettiği her türlü itiraz ve yasal haklardan vazgeçerek borcu kabul ettiği, borçlu taşınmazı üzerine haciz konulmasını istemesi üzerine de haczin konulduğu, Şişli 1.Sulh hukuku Mahkemesinin 5.3.2003 tarihli kararı ile davacının tasarruf ehliyetine sahip olmadığı gerekçesi ile vesayet altına alındığı, Adli Tıp Kurumunun 13.8.2003 tarihli raporu ile de vekaletnamesinin verildiği 1.10.2001 itibariyle davacının hukuki ehliyete haiz olmadığı dosya içeriği ile sabittir. M.K. 8. maddesi gereğince her şahıs medeni haklardan istifade eder. Bu bağlamda hak sahibi olabilir ve borç altına girebilir. Ne var bu hakların kişi tarafından kullanılabilmesi için fiil ehliyetinin mevcut olması gerekir. Reşit ayırt etme gücüne sahip olup, kısıtlı olmayan kişilerin fiil ehliyeti vardır. Buna karşılık TMK. 13-14 maddeleri gereğince yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, akıl zayıflığı sarhoşluk gibi sebeplerle temyiz kudretinden yoksun olanlar tam ehliyetsiz olurlar. TMK. 15. maddesi gereğince kanundaki muayyen istisnalar dışında mümeyyiz olmayan şahsın (tam ehliyetsiz) tasarrufu hukuki sonuç doğurmaz. Yaptıkları işlem batıl olur. 11.6.1994 tarih, 4/21 sayılı İTBK gereğince bir tasarruf zamanında temyiz gücünden yoksun olduğu anlaşılan kişinin, o tasarrufunun hüküm taşıyacağı iddiasının kabulü için, bunu dava eden vasiye diğer tarafın kötünüyetini kanıtlamak yükü yükletilemez.” 07.10.2005, 6647/14675, Yargıtay 13.HD.; Ayrıntılı bilgi için bkz.; kazancı.com.tr.

lanacak olan yaptırımın kesin hükümsüzlük olması gerektiği tartışmasızdır²¹. İlgili kararın sonucu da, işlemin TMK'nın 15.mad.'ne istisna teşkil eden dürüstlük kuralından dolayı baştan itibaren geçerli bir hukuki işlem olarak hüküm ve sonuç doğurmasının varsayılmasının nedeni, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişi ile hukuki işlem ilişkisine girmiş olan tarafın korunması saiki ile, bu kişinin geçersiz bir işlemde doğan alacağının talep hakkının zamanaşımına uğramasının engellenmesi ile ilgilidir. Başka bir deyişle, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişinin yaptığı işlemlerin maruz kaldığı yaptırım kesin hükümsüzlüktür. Ancak, somut olayda dürüstlük kuralına göre, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişi ile hukuki işlem ilişkisine girmiş olan tarafın menfaatlerinin göz önünde tutulması sonucunda, söz konusu işlemin, teminat olarak gösterilen ipoteğin terkinine ilişkin hükmün kesinleşmesine kadar geçerli bir hukuki işlem gibi hüküm ve sonuç doğurduğu varsayılmıştır. Somut olayda, dürüstlük kuralı göz önüne alınmaksızın kesin hükümsüzlük yaptırımı uygulansa idi, tarafların birbirlerine karşı olan iade borçları aynı anda muaccel olacak ve TMK'nın 2.mad.'ne göre menfaati zedelenen tarafın alacağı zamanaşımına uğrayacaktı. Bu nedenle, söz konusu karar, dürüstlük kuralları çerçevesinde değerlendirilmeli ve TMK'nın 15.mad.'ne aykırılığın iptal edilebilirlik sonucunu doğurması gerektiği şeklinde bir yorum yapılmamalıdır.

C. TÜRK BORÇLAR KANUNU'NUN 82. MADDESİ (ESKİ BORÇLAR KANUNU'NUN 66. MADDESİ) ÇERÇEVESİNDE²²

İlgili kararda, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişinin yaptığı hukuki işlemin geçersizliğinden doğan ve sebepsiz zenginleşmeye dayandırılan iade borcunda zamanaşımının ne zaman işlemeye başlayacağı şu şekilde ifade edilmiştir: *“Genel Kurul Üyelerinden bazılarının fikrine göre; gayrimenkulünü rehin etmek suretiyle borç para alan şahsın, akit tarihinde müptela bulunduğu, akıl hastalığı sebebiyle mümeyyiz olmadığı sabit olarak ipoteğin terkinine karar verilince, teminatını kaybetmiş olan mukrizin istirdat hakkı sebepsiz iktisap esasına istinat eder, zira mümeyyiz olmayan şahsın tasarrufunun hukuki bir hüküm ifade etmeyeceği Medeni Kanunun onbeşinci maddesinde tasvir edilmiştir. Sebepsiz iktisap müruruzamanını tanzim eden Borçlar Kanununun altmış altıncı maddesinde ise: (Haksız surette mal iktisabından dolayı ikame olunacak davaların, mutazarrır olan tarafın verdiği istirdada hakkı olduğuna, ittıl tarihinden itibaren bir sene, ve her halde bu hakkın doğduğu tarihten itibaren on sene müruriyetle saktı olacağı) ifade edilmiştir. Mümeyyiz olmayanın tasarrufu, hukuki bir hüküm ifade etmeyeceğine göre, gayri mümeyyiz muteber olmayan akit zımında vaki olan iktisabı anında mamelekinde artma vuku bulmuş olduğundan diğer taraf için aynı anda istirdat hakkı doğmuş olur. Bu itibarla altmış altıncı maddedeki (Hakkın doğumu) tarihi hadisede muteber olmayan akit tarihi olmak icap eder. Binaenaleyh bu tarihten itibaren on yıllık müddetin müruru halinde hak sahibinin istirdada hakkı olduğuna ittıla bahis mevzuu olmaksızın müruruzamanın tahakkuk etmiş olduğunun kabulü gerekir.*

²² İlgili Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı 818 sayılı Eski Borçlar Kanunu yürürlükteyken oluşturulmuştur. Çalışmamızda ilgili karara esas alınan hükümlerin 6098 sayılı Yeni Borçlar Kanunda düzenlenmiş olan karşılıkları dikkate alınmıştır.

Yukarıda hülasa edilen ve sureti umumiyede doğru olan fikir ve mutalaa hadisenin arzettiği hususiyet dolayısıyla genel kurul ekseriyetince isabetli görülmemiştir.”

Sebepsiz zenginleşme, haksız olarak başkası aleyhine zenginleşen kimsenin bu zenginleşmeyi iade etmesi amacını güder. Böylece, malvarlığının aktif kısmı sebepsiz olarak bir başkası aleyhine artan kimse, bu zenginleşmeyi iade eder ve taraflar arasında bozulmuş olan denge tekrar kurulur. Sebepsiz zenginleşme TBK'nın 77-82. mad.'leri arasında düzenlenmiştir²³.

Nitekim, TBK'nın 77.mad.'ne göre; *“Haklı bir sebep olmaksızın, bir başkasının malvarlığından veya emeğinden zenginleşen, bu zenginleşmeyi geri vermekle yükümlüdür. Bu yükümlülük özellikle zenginleşmenin geçerli olmayan veya gerçekleşmemiş veya sona ermiş bir sebebe dayanması durumunda doğmuş olur.”*

Sebepsiz zenginleşmenin şartları şu şekilde sıralanabilir;

- Borçlunun malvarlığında bir zenginleşme meydana gelmiş olmalıdır.
- Bu zenginleşme bir başkası aleyhine meydana gelmiş olmalıdır.
- Zenginleşme ile zenginleşmeye neden olan olay arasında illiyet bağı bulunmalıdır.
- Bu zenginleşme haklı bir sebebe dayanmamalıdır.

Bu şartların gerçekleşmesi halinde, malvarlığında geçerli bir hukuki sebebe dayanmaksızın bir başkası aleyhine artış gerçekleşen kişi, malvarlığındaki bu artışı ilgili kişiye iade etmekle yükümlüdür.

TBK'nın 82.mad.'de sebepsiz zenginleşen tarafın, bu zenginleşmeyi iadesinin tabi olduğu zamanaşımı süresi düzenlenmiştir. Buna göre; *“Sebepsiz zenginleşmeden doğan istem hakkı, hak sahibinin geri isteme hakkı olduğunu öğrendiği tarihten başlayarak iki yılın ve herhalde zenginleşmenin gerçekleştiği tarihten başlayarak on yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar. Zenginleşme, zenginleşenin bir alacak hakkı kazanması suretiyle gerçekleşmişse diğer taraf, istem hakkı zamanaşımına uğramış olsa bile, her zaman bu borcunu ifadan kaçınabilir.”*

İlgili maddeye göre, sebepsiz zenginleşen kişinin bu zenginleşmeyi iadesi biri kısa biri uzun olmak üzere iki farklı zamanaşımı süresine tabi tutulmuştur. Kısa olan zamanaşımı süresi, davacının zenginleşmeyi geri isteme hakkını öğrendiği andan itibaren iki senedir. Uzun olan zamanaşımı süresi ise, kısa olan zamanaşımı süresinin aksine, davacının geri isteme hakkını öğrendiği andan itibaren değil, herhalde söz konusu işleme konu olan kazandırmanın yapıldığı ve davalının zenginleştiği andan itibaren başlar on senedir²⁴.

²³ OĞUZMAN, Kemal/ ÖZ, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 10. Bası, 2.Cilt, İstanbul 2013, s. 315.; EREN, s. 839.; KILIÇOĞLU, s. 498 vd.; TEKİNAY/ AKMAN/ BURCUOĞLU/ ALTOP, s. 729.

²⁴ EREN, s. 901-902.; KILIÇOĞLU, s. 518.; TEKİNAY/ AKMAN/ BURCUOĞLU/ ALTOP, s. 755.; OĞUZMAN/ ÖZ, s. 398.

İlgili İçtihadı Birleştirme Kararı gerekçesinde her ne kadar sebepsiz zenginleşmeye bağlı olan zamanaşımı süresinin, davacının hakkını öğrendiği andan itibaren bir yıl, hukuki işlemin yapıldığı andan itibaren on yıl olduğu belirtilmişse de, somut olayda iadeye konu olan alacağın tabi olduğu zamanaşımı süresinin, hukuki işleme konu olan ipoteğin terkinini konu olan hükmün kesinleşmesinden itibaren söz konusu olması gerektiği savunulmuştur. Böylece, bu kararın TMK'nın 15.mad.'ne istisna teşkil ettiği gibi TBK'nın 82.mad.'ne de istisna teşkil eder bir nitelikte olduğu kuşkusuzdur. Daha önce de belirttiğimiz gibi TBK'nın 82.mad.'ne aykırı bir şekilde, olayda mevcut olan alacağın tabi olduğu zamanaşımı süresinin işlemin yapılmasından itibaren değil, işleme konu olan ipoteğin terkinine ilişkin hükmün kesinleşmesinden itibaren başlamasını içeren kararın nedeni ayırt etme gücüne sahip olmayan kişi ile hukuki işlem ilişkisine girmiş olan tarafı korumaktır. Çünkü, TMK'nın 2. mad.'de hüküm altına alınan ve neredeyse kodifiye edilmiş bulunan her hükme istisna getiren dürüstlük kuralı, kişilerin haklarını korumasında göz ardı edilemeyecek bir ilke niteliğindedir.

SONUÇ

Yukarıda incelenen İçtihadı Birleştirme Kararından çıkarılan sonuçlar şöyle sıralanabilir.

Her şeyden önce, TMK'nın 15.mad.'sinde hüküm ve sonuç bağlanan "geçersizlik" terimi ile neyin ifade edilmek istendiği üzerinde durulmalıdır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi bu konuda doktrinde iki farklı görüş mevcuttur. Klasik görüşe göre, burada ifade edilmek istenen geçersizlik "kesin hükümsüzlük" yaptırımıdır. Modern görüşe göre ise, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin yaptıkları işlemler "iptal edilebilirlik" yaptırımına tabidir. Kanaatimce, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin yaptıkları hukuki işlemler kesin hükümsüzlük yaptırımı ile baştan itibaren geçersizlik yaptırımına maruz kalmalıdır. Nitekim, söz konusu işlemlerin yapıldıktan sonra kanuni temsilcilerin icazeti ile dahi geçerlilik kazanamayacaklarına ilişkin kural, bu görüşü destekler niteliktedir. Zira, bu durum söz konusu işlemlerin kesin hükümsüzlük yaptırımı ile baştan itibaren geçersiz olmasından dolayı, geçersiz bir işlemin daha sonra onam ve icazetle düzeltilemeyeceğini ispatlar. Öte yandan, burada uygulanması gereken yaptırımın ne olduğu konusunda mevcut olan tartışma Kanun'un amacı doğrultusunda çok yersizdir. Nitekim, Kanun'un amacı ayırt etme gücüne sahip olmayan kişileri korumak olduğundan, doktrinde TMK'nın 15.mad.'ne aykırılık halinde "yokluk" müeyyidesinin uygulanması gerektiği yolunda ortaya atılan görüş de, bu amaç doğrultusunda desteksiz kalmıştır. Açıklanan bu nedenlerle, söz konusu İçtihadı Birleştirme Kararı, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin yaptıkları hukuki işlemlerin iptal edilebilirlik yaptırımına tabi olması gerektiği yönünde yorumlanmamalıdır.

Öte yandan, ilgili karardan çıkarılan diğer bir sonuç da, TMK'nın 2.

mad.'de düzenlenen "dürüstlük kuralının", TMK'nın 15. mad.'ne yansıyan olumlu etkisidir. Nitekim, her ne kadar ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin yaptıkları hukuki işlemler kesin hükümsüzlük yaptırımına tabi olsa da, her somut olayda dürüstlük kuralına göre söz konusu işlemler geçerli bir hukuki işlem gibi varsayılabilir. TMK'nın 15. mad.'nin amacını oluşturan, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişileri koruma düşüncesi, her zaman onların yaptıkları hukuki işlemlerin geçersiz olması gerektiği şeklinde anlaşılmalıdır. Bazı durumlarda, söz konusu işlemleri geçerli saymak gerek ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin gerekse onlarla bir hukuki işlem ilişkisine girmiş olan kişilerin menfaatleri açısından daha yerinde bir karar olabilir. İşte bu gibi durumlarda bu kişiler tarafından yapılan işlemler, TMK'nın 15.mad.'ne rağmen geçerli bir hukuki işlem gibi hüküm ve sonuç doğururlar. Ancak, burada üzerinde durulması gereken konu, hukukun genel ilkesi niteliğinde olan dürüstlük kuralının, TMK'nın 15. mad.'nin istisnası olan ve Kanun'da açıkça düzenlenen hükümlerle karıştırılmaması gerektiğidir. Zira, TMK'nın 15.mad.'nin istisnası niteliğinde olan hallerde, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin yaptıkları hukuki işlemler, ancak bir mahkeme kararı ile ortadan kaldırılabilirler. Oysa, dürüstlük kuralının TMK'nın 15.mad.'ne etkisi, söz konusu olan işlemlerin bir mahkeme kararına maruz kalmaksızın geçerli bir hukuki işlem gibi hüküm ve sonuç doğurması şeklindedir. Kanımca, ilgili İçtihatı Birleştirme Kararında da, söz konusu işlemin ipoteğin terkinine ilişkin hükmün kesinleşmesine kadar geçerli bir işlem gibi nitelendirilmesi de dürüstlük kuralının TMK'nın 15.mad.'ne yansımalarından ibarettir.

TBK'nın 82. mad.'de düzenlenen sebepsiz zenginleşmeye dayalı zamanaşımı süresinin, ipoteğin terkinine ilişkin hükmün kesinleşmesi ile işlemeye başlaması şeklinde verilen karar da, dürüstlük kuralına göre, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişi ile bir hukuki işlem ilişkisine girmiş olan tarafın hakkının kötüye kullanılmasını engellemek amacıyla dayanmaktadır. Zira, bu şekilde kural olarak geçersiz olan işlemin yapılmasından itibaren işlemeye başlaması gereken zamanaşımı süresi, alacaklının alacağını talep hakkını garanti etmek amacıyla yönelik olarak, ilgili işlemde teminat olarak verilen ipoteğin terkinine ilişkin hükmün kesinleşmesinden itibaren işlemeye başlamaktadır. Böylece, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişiler ile bir hukuki işlem ilişkisine girmiş olan tarafların menfaatleri kanunun ruhuna uygun olarak üstün tutulmakta ve bu kişiler korunmaktadır.

Bu sonuçlar çerçevesinde, söz konusu İçtihatı Birleştirme Kararı, tamamen ayırt etme gücüne sahip olmayan kişiler ile bir hukuki işlem ilişkisine girmiş olan tarafları korumaya yönelik bir karar olarak nitelendirilmelidir. Kanımca, bu karardan ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin yaptıkları hukuki işlemlerin iptal edilebilirlik yaptırımına tabi olması gerektiğine dair bir sonuç çıkarılmamalıdır. İlgili kararda, diğer hukuk sistemlerinin bu konuda iptal edilebilirlik yaptırımını uyguladıkları yönünde verilen örnekler, bu görüşü destekleyenlere aykırı olarak dürüstlük kuralının bu işlemlere etkisini vurgulamak şeklinde yorumlanmalıdır. Çünkü aksine bir görüş kanunun lafzına ve ruhuna aykırılık teşkil eder.

KAYNAKÇA**AKİPEK, Jale/****AKINTÜRK, Turgut/****ATEŞ KARAMAN, Derya:** Türk Medeni Hukuku (Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku), I.Cilt, 10.Bası, İstanbul 2013.**ARAL, Fahrettin:** Temyiz Kudretinden Mahrum Şahısların Hukuki Sorumluluğu, (BATİDER, Yıl: 1980, Cilt: 10, s. 732-755.)**TEKİNAY, Sulhi Selahattin/****AKMAN, Sermet/****BURCUOĞLU, Haluk/****ALTOP, Atilla:** Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Bası, İstanbul 1993.**BERKİ, Şakir:** Medeni Hukuk, Ankara 1969.**DURAL, Mustafa:** Türk Medeni Hukukunda Gerçek Kişiler, İstanbul 1977.**DURAL, Mustafa:** Türk Özel Hukuku(Kişiler Hukuku), İstanbul 2002.**EGGER:** Die Rechtsgeschäfte urteilsunfähiger Personen, Zürcher festschrift für G.Cohn, 1915, Çeviren: ÇAĞA, Tahir: Gayri Mümeyyizlerin Hukuki Muameleleri, Adalet Dergisi 1940, s. 123-133.**EGGER/ ÇERNİS:** İsviçre Medeni Kanunu Şerhi, Giriş ve Kişinin Hukuku, md.18, Ankara 1947.**EREN, Fikret:** 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanuna Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 17. Bası, İstanbul 2014.**GÜRAL, Jale:** Hükümsüzlük Nazariyeleri Karşısında Türk Medeni Kanununun Sistemi, Ankara 1953.**KILIÇOĞLU, Ahmet:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 15. Bası, Ankara 2012.**OĞUZMAN, Kemal/ ÖZ, Turgut:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş 10. Bası, İstanbul 2013.**OĞUZOĞLU, Cahit H.:** Medeni Hukuk, Ankara 1963.**ÖZTAN, Bilge:** Medeni Hukukun Temel Kavramları, 24. Bası, Ankara 2006.**SAYMEN, Ferit H:** Türk Medeni Hukuku (Şahsın Hukuku), II. Cilt, İstanbul 1948.**SAYMEN, Ferit H./ ELBİR,:** Türk Borçlar Hukuku, İstanbul 1958.**TANDOĞAN, Haluk:** Temyiz Kudretinden Mahrum Olan Bir Kimse Tarafından Yapılan Hukuki Muameleler ve Üçüncü Şahısların Korunması, (AÜHF 40.Yıl Armağanı, s. 485-495), Ankara 1966.**v, TUHR:** Allgemeiner Teil des schweizerischen Obligationenrechts, Tübingen 1924.**VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet:** Türk Medeni Hukuku (Şahsın Hukuku), I.Cilt, 2.Cüz, İstanbul 1960.**www.kazancı.com.tr.****www.tuerkei.recht.de.**